

dr Ewelina Lilia Polańska

Akademia Zamojska

e-mail: ewelinalilia@wp.pl

<https://orcid.org/0000-0003-2960-621X>

Wyjątkowe wspomnienia ziemianina spod Zamościa z przełomu stuleci.

Konrad Lipczyński, *Z moich wspomnień*, oprac. i wstęp Krzysztof Radziejewski, red. Jakub Żygawski, Wydawnictwo: Archiwum Państwowe w Zamościu, Zamość 2020, seria: Biblioteka „Archiwariusza Zamojskiego”, t. 3, ISBN 978-83-959750-0-4

Urodził się w styczniu 1874 roku w Borowinie Sitanieckiej k. Zamościa jako najmłodsze dziecko w ziemiańskiej rodzinie. Ochrzczony w kościele parafialnym w pobliskim Sitańcu. Potem rządcą w majątku w Udryczach u szwagra Ignacego Zawadzkiego. Administrator majątków w Chyży, Krynicach i Łapiguzie. Właściciel majątku Bortatycze (które zelektryfikował) i Chomęciska Duże. Uznawany za najlepszego rolnika i głowę do interesów w rodzinie. Związany także z Zamościem działacz społeczny i niepodległościowy, patriota.

Konrad Jan Lipczyński, bo o nim mowa, pozostawił po sobie cenne pamiątki z lat 1887-1914, spisane w wieku 65 lat, w majątku Bortatycze, w przededniu II wojny światowej, w 1939 roku. Znajdują się w spuściźnie po uznanym zamojskim regionaliście Kazimierzu Kowalczyku w Archiwum Państwowym w Zamościu. Instytucja ta wydała w 2020 roku wspomnienia K. Lipczyńskiego w serii Biblioteka „Archiwariusza Zamojskiego”. Podstawą wydania stał się pierwodruk *Z moich wspomnień*, ukazujący się w odcinkach od 22 marca do 25 kwietnia 1939 roku na łamach endeckiego dziennika „Głos Lubelski” (nr 80-111). Całość opracował Krzysztof Radziejewski, który opatrzył wspomnienia również wstępem i przygotował obszerny biogram K. Lipczyńskiego, opierając się m.in. na dokumentach z APZ, samej relacji autora i przekazach pozostawionych przez rodzinę

(zwłaszcza dotyczących losów po 1914 roku). Za redakcję odpowiedzialny był dr Jakub Żygawski, dyrektor APZ. Krzysztof Radziejewski już wcześniej zajmował się dziejami rodziny Lipczyńskich, przybyłych na tereny Ordynacji Zamojskiej po powstaniu listopadowym, w artykułach publikowanych na łamach „Archiwariusza Zamojskiego”¹.

Wstępna część publikacji z 2020 roku napisana przez K. Radziejewskiego pt. *Konrad Lipczyński, ziemianin spod Zamościa (1874-1949)*, została oddzielona od zasadniczej treści, czyli wspomnień, materiałem ilustracyjnym (co ułatwia lekturę), w którym znalazły się fotografie pochodzące m.in. z archiwum rodzinnego, APZ czy Muzeum Zamojskiego. Na końcu zamieszczono genealogię rodziny Lipczyńskich sporządzoną przez Konrada Janusza Lipczyńskiego (1919-2002, syna Konrada), miejscami uzupełnioną przez K. Radziejewskiego.

Mieszkańcy, a także znawcy regionu (i oczywiście wszyscy zainteresowani) mogą wędrować wraz z autorem po miejscach zlokalizowanych w samym Zamościu i jego okolicy, rozpoznając topografię, a dowiadując się często nieznanych historii, nasycających dobrze znane miejsca wartością unikatową. Zaś historie znane z podręczników nabierają wyjątkowego charakteru relacji świadka bezpośredniego. Świadka, którego młodość, jak sam zapisuje, ukształtowało środowisko „ludzi, których myśl dążyła do rozwinięcia poglądów narodowych”². Na dalszych latach życia i działalności K. Lipczyńskiego odcisnęło piętno gimnazjum w Warszawie, a także dom w Udryczach (prowadzony przez przyrodnią siostrę), w zimowe wieczory stający się szkołą o kilku oddziałach, będący też miejscem spotkań, na których dyskutowano na tematy aktualne, polityczne i społeczne (bywali na nich np. bracia Ignacego Mościckiego). Czytelnicy na kolejnych kartach pamiętnika poznają całą plejadę postaci, znajdujących się w kręgu Lipczyńskiego – przede wszystkim poprzez znajomości osobiste, ale również tych, o których sam autor dowiadywał się z prasy czy opowieści. Mogą też zanurzać się w wyjątkowej atmosferze tamtego czasu, przyglądać się pracy społecznej, działaniom niepodległościowym, sytuacji pod zaborami, a także tej w odległych zakątkach (jak wojna rosyjsko-japońska na Bliskim Wschodzie z lat 1904-1905), śledzić rodzinne, nierzadko zagmatwane, historie.

Pamiętnik K. Lipczyńskiego posiada wartość szczególną również z uwagi na to, że zawiera opisy dotyczące I wojny światowej (bardziej znane są relacje z II wojny na tych terenach), zajmujące niemal połowę tekstu, pisane jak codzienna relacja z frontu³. Wśród

1 M.in. artykuł: K. Radziejewski, *Bohater rodziny Lipczyńskich. W setną rocznicę śmierci st. ulana Stefana Lipczyńskiego w szarży na sowieckie kulomioty w bitwie pod Lidą na Litwie 16 kwietnia 1919 r.*, „Archiwariusz Zamojski”, 17 (2019), s. 279-289. Zob. też przypis 3.

2 K. Lipczyński, *Z moich wspomnień*, oprac. i wstęp K. Radziejewski, red. J. Żygawski, Zamość 2020, s. 47.

3 Obszerny fragment wspomnień dotyczący czasów I wojny światowej opublikował K. Radziejewski w 2014 roku (K. Lipczyński, *Wspomnienia Konrada Lipczyńskiego z I wojny światowej*, oprac. i wstęp K. Radziejewski, *Bortatycze na linii frontu*, „Archiwariusz Zamojski”, 13 (2014), s. 99-120).

nich można wymienić dotarcie 29 czerwca 1914 roku do Zamościa informacji o zamachu w Sarajewie, przejmujący exodus mieszkańców okolicznych wsi i majątków (także samego autora z rodziną) z terenów objętych walką, wydarzenia z frontu, sierpniową bitwę pod Zamościem czy przedstawienie strat wojennych.

Sam tekst pióra K. Lipczyńskiego (świadczący o niezaprzeczalnym talencie literackim i dokumentacyjnym autora), szczegółowość opisów (zapadające w pamięć detale), dramatyzm nierzadko dają czytelnikowi niemalże możliwość wewnętrznego współuczestnictwa w przedstawianych zdarzeniach. Książka stanowi też cenny materiał źródłowy dla badaczy różnych dyscyplin naukowych.

Słowa kluczowe: Konrad Lipczyński; Bortatycze; Zamość; I wojna światowa; ziemiaństwo; wspomnienia; Archiwum Państwowe w Zamościu

Keywords: Konrad Lipczyński; Bortatycze; Zamość; World War I; landed gentry; memoirs; State Archives in Zamość

Bibliografia

ŹRÓDŁA WYDANE

Lipczyński K., *Wspomnienia Konrada Lipczyńskiego z I wojny światowej*, oprac. i wstęp K. Radziejewski, *Bortatycze na linii frontu*, „Archiwariusz Zamojski”, 13 (2014), s. 99-120.

Lipczyński K., *Z moich wspomnień*, oprac. i wstęp K. Radziejewski, red. J. Żygawski, Zamość 2020.

OPRACOWANIA

Radziejewski K., *Bohater rodziny Lipczyńskich. W setną rocznicę śmierci st. ulana Stefana Lipczyńskiego w szarży na sowieckie kulomioty w bitwie pod Lidą na Litwie 16 kwietnia 1919 r.*, „Archiwariusz Zamojski”, 17 (2019), s. 279-289.